

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

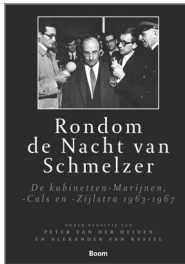
Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Peter van der Heiden & Alexander van Kessel (red.)
Rondom de Nacht van Schmelzer. De kabinetten-Marijnen, -Cals en -Zijlstra, 1963-1967

Boom | 2010 | 614 pp. | € 39,90 | ISBN 9789461053626

‘Waarom toch?’ De aanloop naar de Nacht van Schmelzer in kaart gebracht

door *Jan Schinkelshoek*

De auteur is oud-lid van de Tweede Kamer voor het CDA en voorzitter van de redactie van *Christen Democratische Verkenningen*.

‘Waarom toch? Waarom heeft Norbert het gedaan?’

Nog jaren na ‘de Nacht’ vroeg de weggestemde minister-president Jo Cals zich in kleine kring hardop af wat KVP-fractievoorzitter Norbert Schmelzer had bewogen om in de vroege ochtend van 14 oktober 1966 een kabinetscrisis te veroorzaken.

Was het een ‘moord met voorbedachten rade’? Was het een uit de hand gelopen meningsverschil over financiële deugdelijkheid? Had de crisis te maken met een arrogant kabinet dat niet wenste te buigen voor een Kamermeerderheid? Werd een machtsstrijd binnen de KVP, de grootste partij in de Tweede Kamer, openlijk uitgevochten? Of was het de onbuigzaamheid van de PvdA, een partij die na enkele verkiezingsnederlagen op rij wel af wilde van het impopulaire kabinet-Cals/Vondeling?

Het zijn vragen die de gemoederen heel lang hebben beziggehouden. Zelfs tot op de dag van vandaag kom je binnen de christendemocratie en de sociaaldemocratie mensen tegen die hartstochtelijk de ene of andere versie verdedigen.

Daarom is met meer dan gewone belangstelling uitgekeken naar het achtste deel uit de serie wetenschappelijke studies over de parlementaire geschiedenis van Nederland, het deel dat de periode tussen 1963 en 1967 beschrijft. In de nazomer is dat boekwerk over de kabinetten-Marijnen, -Cals en -Zijlstra eindelijk verschenen: *Rondom de Nacht van Schmelzer*. Ik heb het vuistdikke boek met rode oortjes gelezen.

De Nacht van Schmelzer heeft voor mij altijd bijna mythische trekken gehad. Van het begin af aan hebben die gebeurtenissen me gefascineerd. Als twaalfjarig jongetje heb ik in het najaar van 1966 een paar schoolschriftjes volgeplakt met krantenknipsels over wat zich aan het Binnenhof afspeelde.

Dat heb ik bijna ademloos teruggelaten. Onder de handen van Peter van der Heiden en Alexander van Kessel, onderzoekers bij het Centrum voor Parlementaire Geschiede-

nis in Nijmegen, is een kloeke studie ontstaan, een studie die een goed, evenwichtig inzicht geeft in een van de turbulentste perioden aan het Binnenhof. Het is, gelukkig, meer dan een opsomming van Kamerdebatten, moties en regeringsverklaringen. De studie schetst dat wat zich rondom de Hofvijver afspeelt tegen de achtergrond van wat Nederland in de eerste helft van de jaren zestig doormaakte.

* * *

De Nacht van Schmelzer markeert een politieke waterscheiding, een van de momenten waarna de geschiedenis anders is dan ervoor. Wat zich rondom die Nacht heeft afgespeeld, heeft een complete generatie beïnvloed.

Nederland zat rondom 1966 midden in een draaikolk. De jaren vijftig waren definitief voorbij, nieuwe tijden kondigden zich aan. Dat verliep, zoals altijd, schoksgewijs. Gepaard als het ging met veel zoeken en tas-

.....
.....
.....
*Wie 'regentesk' op de oude voet
door ging, liep vroeger of later
tegen een muur*
.....
.....

ten, vallen en opstaan, schuren en schelden: rellen in Amsterdam, 'losgeslagen journalistiek', provo's en ander 'langharig werkschuw tuig', drugs en seks, een rookbom tijdens het huwelijk van de kroonprinses, demonstraties tegen de oorlog in Vietnam.

Het 'establishment' – een term die in die jaren zestig werd uitgevonden: als scheldwoord – wist niet wat het overkwam. In betrekkelijke eendracht had het Nederland na de oorlog 'wederopgebouwd'. In een paar jaar tijd leken alle vanzelfsprekendheden van de pacificatiedemocratie minder vanzelfsprekend.

Wie 'regentesk' op de oude voet door-

ging, liep vroeger of later tegen een muur. Het kostte de Amsterdamse burgemeester Van Hall de kop. Gezag was allesbehalve onomstreden, zoals zelfs het koningshuis merkte. Ook de Oranjes, min of meer onschendbaar geacht, kwamen in de vuurlinie. De opschudding over het huwelijk van prinses Irene met prins Hugo de Bourbon Parma (1963) bleek een onschuldig voorproefje, wat prinses Beatrix en Claus von Amsberg al bij hun verloving merkten (1965).

Die veranderingen kregen ook het Binnenhof in de greep, zoals de Nijmeegse studie helder laat zien. De politiek zag zich geconfronteerd met nieuwe vragen; protesten en protestpartijen (Boer Koekoek) bereikten 's lands vergaderzaal. Politieke volkspartijen zoals KVP, ARP en PvdA konden niet meer als vanzelf rekenen op de steun van een achterban, goed georganiseerd in vakbonden, kerken en maatschappelijk middenveld. De Tweede Kamer, door de entree van de televisie letterlijk meer in de schijnwerper terechtgekomen, ging op zoek naar nieuwe werkwijzen. Ministers werden gedwongen tot publieke verantwoording. Waar een persconferentie voor de RVD in 1963 nog iets was om geprefabriceerde, zelfbedachte vragen en antwoorden ten overstaan van journalisten voor te lezen, meldde iemand als premier Cals zich na de val eigenstandig bij de KRO-tv om zijn (emotionele) verhaal te doen.

Tegen de achtergrond van die maatschappelijke veranderingen-in-hoog-tempo hield 'het Binnenhof' zich ogenschijnlijk goed staande. Er tekenden zich wel enkele haarscheurtjes af, zoals tijdens het touwtrekken over de toelating van nieuwe (commerciële) omroepen tot het Hilversumse bestel (1963). Alleen met 'kennis van nu' kan iedereen weten dat het de voorboden waren van tumultueuze politieke tijden, zoals in '1968' aan het licht kwam. Maar die aanloop was voor Nederlandse begrippen toch wel bijzonder,

B
O
E
K
E
N

gekomen. Er zijn toen zulke ‘diepe wonden’ geslagen, verergerd door de slordige manier waarop de PvdA zich in 1965 behandeld voelde door de KVP, dat de Nacht eigenlijk niet meer dan een bevestiging van de grote afstand was.

De Nacht van Schmelzer lijkt, achteromkijkend, zo onvermijdelijk dat het eerder verbazingwekkend is dat oud-premier Cals zich zo lang het ‘waarom’ is blijven afvragen.

* * *

PS ‘Waarom toch? Waarom toch heeft Wouter het gedaan?’ Met nog meer belangstelling zie ik uit naar het zoveelste deel uit de serie studies naar naoorlogse kabinetten – dat over het kabinet-Balkenende IV.